

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 21. do 24. novembra 2011. godine u Sarajevu, donijela je

ODLUKU

I

Graditeljska cjelina – Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija sa haremom u Gračanici proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Graditeljska cjelina se sastoji od objekta džamije i harema.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 4233 (novi premjer), posjedovni list broj 548, što odgovara k.č. 31/1/19 i 31/20 (stari premjer), z.k. uložak broj 1076, k.o. Gračanica, općina Gračanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službene novine Federacije BiH”, br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je da osigura pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika na prostoru koji je definiran u tački I stav 3. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su isključivo istraživački, konzervatorsko-restauratorski, radovi na redovnom održavanju kao i radovi koji će osigurati održivu upotrebu spomenika, uključujući i one radove čiji je cilj prezentacija spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;

- nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli ugroziti nacionalni spomenik, kao ni postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika.

U cilju **hitne zaštite** objekta džamije, potrebno je poduzeti sljedeće mjere:

- izvršiti istraživačke radove koji će utvrditi stanje nosive konstrukcije;
- izvršiti konstruktivnu sanaciju i konsolidaciju oštećenih zidova.

Konzervatorsko-restauratorski radovi moraju biti provedeni u skladu sa sljedećim uvjetima:

- dopuštena je rekonstrukcija ulaznog trijema, a na osnovi prethodno izvršenih istraživačkih radova i podataka o prvobitnom izgledu;
- oštećene dijelove krovne i stropne konstrukcije i podova, ukoliko njihovo stanje ne dopušta ponovnu ugradnju, zamijeniti novim;
- koristiti iste ili istovrsne materijale kojima je objekat izgrađen i primijeniti iste tehnike građenja i obrade materijala;
- restauraciju svih dijelova za koje ne postoji pouzdana dokumentacija riješiti u sklopu projekta na način kojim će se osigurati čitljivost njihovog interpoliranja.

U cilju **zaštite** harema džamije, utvrđuju se sljedeće mjere:

- izvorna namjena zaštićenog prostora ne smije biti promijenjena;
- izvršiti dokumentiranje nišana uz izradu geodetske skice;
- izvršiti dokumentiranje epigrafske građe harema i identifikaciju postojećih grobova;
- izvršiti konzerviranje i prezentiranje oštećenih nišana;
- izvršiti hortikulturno uređenje harema i saniranje oštećenih nišana;
- nije dopušteno izmještanje nišana.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu da oštete nacionalni spomenik ili dovedu u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II – V ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku BiH“.

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedavajući Komisije

Dubravko Lovrenović

Broj: 06.3-2.3-77/11-40
22. novembra 2011. godine
Sarajevo

Obrazloženje

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stava 1. Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, «nacionalni spomenik» je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Centar za islamsku arhitekturu Sarajevo podnio je, dana 10. 02. 2003. godine, Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika peticiju/prijedlog za proglašenje **Lipanske džamije u Gračanici** nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine Na osnovi prijedloga, Komisija je pokrenula postupak za proglašenje nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i odredbama Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

Izjava o značaju dobra

Iako u lošem stanju, Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija predstavlja rijedak primjer džamije koja ima bondruk konstrukciju sa ispunom od cigle kao i drvenu munaru sa otvorenom galerijom.

U narodu se zadržalo predanje da je Lipanjsku (Hadži Džaferovu, Lipa) džamiju sagradio izvjesni Hadži Džafer i da je kod nje zasadio lipu pod kojom su ljudi boravili u hladu, čekajući namaz. Kasnije je to postalo mjesto stalnog okupljanja ljudi nazvano "pod Lipom". Tako je sve bilo dok se lipa nije osušila. Poznato je da je drvo lipe prisutno pred skoro svakom džamijom i da ima snažan simbolički značaj u religiji.

Pretpostavlja se da je po toj lipi cijela mahala koja se razvila oko džamije dobila ime.

Uz džamiju nalazi se harem u kojem su, pretežno nišani novije dobi i petnaestak nišana od kojih su neki iz perioda osnivanja džamije. Devet od četrnaest nišana ima natpise, a na jednom od njih u kamen je uklesan natpis: "... *Husejn, imam. Godina 1151 (1738/39).*"

Prvobitna džamija zbog dotrajalosti je srušena 1934-1935 godine da bi na njenom mjestu bila podignuta sadašnja džamija sa drvenom munarom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- Podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonski snimak i fotografije;
- uvid u sadašnje stanje dobra;
- kopiju katastarskog plana;
- zemljišno-knjižni izvadak;
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove odluke.

Prema odredbi člana V stav 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija je dužna

pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove. U skladu s tim, Komisija je dopis br. 06.3-35.2-10/10-138 od 09.08.2010, 03-35-247/03-2 od 15.11.2007, 03-35-247/03-3 od 04.12.2008. zatražila dostavljanje dokumentacije i stavova u vezi sa proglašenjem Lipanjske džamije u Gračanici nacionalnim spomenikom, od: Medžlisa islamske zajednice Gračanica, Općine Gračanica (Načelnika, organa uprave nadležnog za poslove urbanizma i katastra, zemljišno-knjižnog ureda Općinskog suda), Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta i Arhiva Bosne i Hercegovine. Nakon toga, Komisiji je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- dopisom broj 07-40-4-3194-1/10 od 13.08. 2010. godine Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta obavještava da džamija Lipa u Gračanici nije bila evidentirana, ni zaštićena od strane Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH;
- dopisom broj 06-23-05618-2010 od 23.08.2010. godine Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko-pravne poslove-Općina Gračanica dostavila je dokumentaciju (tačnu lokaciju objekta, podatke o sadašnjem vlasniku, fotografije objekta-snimljene 12.08.2010. godine) za proglašenje navedenog dobra nacionalnim spomenikom;
- dopisom broj 027-0-Nar&Rz-10-004370 od 26.08.2010. godine Općinski sud u gračanici – Zemljišno-knjižni ured dostavio je dokumentaciju (z.k. izvadak broj 1076, k.o. Gračanica) za proglašenje navedenog dobra nacionalnim spomenikom;
- dopisom broj: 02-04-1-260/11 od 5.10.2011. godine Izvršni odbor Medžlisa islamske zajednice Gračanica dostavio je upit o statusu dobra;¹
- dopis broj 06.3-35.3-38/11-35 od 28.10. 2011. godine Komisija obavještava Medžlis islamske zajednice o statusu dobra.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija se nalazi u Gračanici,² u mahali Lipa poznatoj i kao Hadži Džaferova mahala.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 4233 (novi premjer), k.o. Gračanica, navedena parcela odgovara k.č. broj 31/1/19, 31/20 (stari premjer), k.o. Gračanica, z.k. uložak broj 1076, posjedovni list broj 548, k.o. Gračanica, općina Gračanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

---

¹ U prilogu je dostavljen dopis broj 260/10 od 09.08.2010. godine koji zvanično nije dostavljen Komisiji. Dopisom je iskazan negativan stav o proglašenju Lipanjske džamije nacionalnim spomenikom.

² Gračanica je grad u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, sastavni dio Tuzlanskog kantona i centar istoimene općine. Zahvata veći dio doline rijeke Spreče u njenom donjem toku i dio planine Trebava.

Historijski podaci

Osmanlije su ovaj kraj zauzeli 1512. godine. Gračanica se pod tim imenom, kao naselje i kadiluk, prvi put spominje 1633. godine. Da je naselje postojalo još i krajem XVI stoljeća, svjedoči džamija Ahmed-paše Budimlije, zvana Čaršijska džamija, podignuta između 1593-1595 godine.³

Od 1572. godine Gračanica postaje centar prostranog kadiluka. Sredinom 18. stoljeća postojalo je osam mahala, od kojih su u četiri bili mesdžidi, a u četiri džamije.⁴

Tokom 19. stoljeća Gračanica se širi na jug niz rijeku Sokolušu⁵, tako da nastaju nove mahale⁶ između kojih i Hadži Džaferova mahala sa džamijom.

Nije poznato da li se na mjestu džamije prije nalazio mesdžid iz doba Časne džamije⁷ to jest sa početka 17. vijeka ili se radi o Derviš-hodžinoj džamiji. Poznato je da je Derviš-hodžina džamija postojala srednom 18. stoljeća, ali se ne zna u kojoj mahali.⁸

U drugoj polovini 19. stoljeća Mula Mustafa Muderizović uvakufio je dio svoje imovine, u vidu zemljišnih nekretnina, od čijih se prihoda finansirala rasvjeta i izdvajao dodatak plaći imama jedne od gračaničkih džamija. Pretpostavka je da je riječ o Hadži Džaferovoj ili Lipanjskoj džamiji, koju je ovaj vakif vjerovatno i obnovio. Činjenica je da su, početkom 20. stoljeća, vakufi Hadži Džaferove džamije, Mula Mustafe Muderizovića i Lipa česme, koju je inače sagradio neki nepoznati vakif, ujedinjeni u jedan jedinstven vakuf, koji se spominje 1913. godine i da je u mahali Lipa još 1895. godine živjela porodica Muderizović.⁹

Džamija nema svoju vakufnamu.¹⁰

Džamija je sagrađena blizu raskrsnice u mahali Lipa i bila je sagrađena bondruk konstrukcijom sa ispunom od ćerpiča. Dimenzije džamije su iznosile 5x4 ili 6x4 metara sa niskim drvenim šišetom (tavanicom) i malom drvenom munarom. U džamiji se klanjala džuma i bajram namaz. U narodu se zadržalo predanje da je džamiju sagradio izvjesni Hadži Džafer i da je kod džamije zasadio lipu pod kojom su ljudi boravili u hladu, čekajući namaz. Kasnije je to postalo mjesto stalnog okupljanja ljudi nazvano "pod Lipom". Običaj je bio da se za Kurban bajram "prinose" kurbanu pod tom lipom. Tako je sve bilo dok se lipa nije osušila. Neki smatraju da je po toj lipi

³ Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine – knjiga II – Istočna i centralna Bosna*, Sarajevo – Publishing, Sarajevo, 1998, str. 185.

⁴ *To su: Čiriš (sa džamijom), Potok (džamija), Mejdan (džamija), Olovi (mesdžid, a kasnije džamija), Derviš-hodžina džamija (nepoznatog položaja), Trepanići ili Pervane (džamija), Gojsalići (medžid, kasnije džamija) i Drafnići (mesdžid)*. Tihić, Esad - Hamzić, Omer, Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji, Gračanica, 1988, str. 36, 37.

⁵ *Tako se zvala Gračanica rijeka*. Tihić, Esad-Hamzić, Omer, Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji, Gračanica, 1988, str. 38.

⁶ *Paša-zade (sa džamijom) i Hidajet (sa džamijom, kasnije prozvana Donja mahala)*. Tihić, Esad-Hamzić, Omer, Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji, Gračanica, 1988, str. 38.

⁷ *Najstarija gračanička džamija se spominje 1604. godine kao Časna džamija, imenom kojim su se inače nazivale prve džamije u pojedinim mestima*. Šaković, Edin, Značaj vakufa u razvoju gračaničke čaršije, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 17, Monos, Gračanica, 2004, str.70.

⁸ Hamzić, Omer, Gračaničke džamije-historija i predanje, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998, str. 25.

⁹ *O ovom vakufu se skoro ništa ne zna. Prema Kreševljakoviću neki je Mula Mustafa Muderizović približno u isto vrijeme radio kao muderis Ahmed-efendijine medrese u Visokom, naslijedivši na tom položaju svog oca Husein-efendiju iz Gračanice*. Šaković, Edin, Značaj vakufa u razvoju gračaničke čaršije, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 17, Monos, Gračanica, 2004, str.75, 76.

¹⁰ *Vakufnama je izgubljena*. Hamzić, Omer, Gračaničke džamije-historija i predanje, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998, str. 25.

cijela mahala koja se razvila oko džamije dobila ime.¹¹ U prvo vrijeme bila je pokrivena šindrom kasnije crijepom.

Džamija je zbog dotrajalosti srušena 1934-1935 godine da bi na njenom mjestu bila podignuta nova džamija sa drvenom munarom, koja također ima bondruk konstrukciju, ali sa ispunom od cigle.¹²

Drvena munara sa otvorenom galerijom ima oblik kamene munare. Pretpostavka je da se ovakav tip munara počeo graditi u 19. stoljeću.¹³

Uz staru džamiju bila je i česma u koju je dovedena voda drvenim čunkovima sa Drijenče za potrebe džamije i mahale. Taj vodovod je služio do 1937. godine, kada su drveni čunkovi zamijenjeni željeznim cijevima.¹⁴

Džamija je obnovljena i renovirana 1996. godine.¹⁵ Tom prilikom na zatvoreni ulazni trijem dograđena je nadstrešnica, a u unutrašnjosti navedenog trijema izvršena je dogradnja pregradnog zida koji onemogućuje pristup stepeništu koje vodi ka mahfilu, dok su u enterijeru džamije izvedene soboslikarske intervencije pogrešno napisane.

2. Opis dobra

Prema konceptu prostorne organizacije, Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija u Gračanici pripada tipu jednodostorinih džamija sa drvenom munarom sa ulaznim trijemom. Objekat ima pravougaonu osnovu vanjskih dimenzija 6,60 x 8,58 metara.

Pristup džamiji je sa sjeverozapada, preko **ulaznog trijema**, dimenzija 6,60x2,68 m. U trijemu je dograđen pregradni zid (gledano na lijevu stranu od ulaza u molitveni prostor) dimenzija cca 10 cm čime je došlo do "presjecanja" stepeništa koje vodi na mahfil, tako da ne postoji dovoljno prostora za pristup. Ukupna dimenzija pregrađenog dijela iznosi cca 2,30x2,53 m.

Na drugoj (desnoj sofi) strani dimenzija cca 2,24x 2,51m dograđena je drvena ograda dužine 1,55 m i visine 1,20 m na čijem se kraju nalazi drveni stub 10x10 cm visine cca 2,48 m (ukupne svijetle visine trijema).

Dimenzije srednjeg prolaza¹⁶ između sofa iznosi cca 1,56x2,52m. Prostor (prvobitne sofe) su, u odnosu na kotu poda srednjeg prolaza, odignute za cca 30 cm. Dimenzije ulaznog portala iznose cca 1,41 x 2,26 m. Do ulaznog portala vode dva betonska stepenika visine cca 40 cm. U sredini sjeverozapadnog zida postavljena su drvena dvokrilna vrata dimenzija cca 1,40x2,00. Vrata su u odnosu na srednji prolaz odignuta za cca 15 cm, odnosno za visinu stepenika koji se nalazi spred vrata.

Na obje strane od ulaza, nalazi se po jedan prozorski otvor dimenzija cca 1,07x2,10 m.

---

¹¹ Hamzić, Omer, Gračaničke džamije-historija i predanje, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998, str. 25.

¹² Hamzić, Omer, *Gračaničke džamije-historija i predanje*, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998, str. 26.

¹³ Bećirbegović, Madžida, *Džamije sa drvenom munarom u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo – Publishing, Sarajevo, 1999, str. 181.

¹⁴ Hamzić, Omer, *Gračaničke džamije-historija i predanje*, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998, str. 26.

¹⁵ Uz peticiju za proglašenje Lipanjske džamije u Gračanici koju je Centar za islamsku arhitekturu Sarajevo podnio 10. 02. 2003. godine Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika dostavljen je karton objekta koji je dio "Registra džamija u BiH" u kojem se navodi da je popravka džamije urađena 1996. godine.

¹⁶ Kao referentna kota ±0'00 uzeta je kota srednjeg prolaza.

Centralni molitveni prostor je dimenzija cca 6,30 x 6,00 m, a visina, mjerena od poda do tavanice iznosi cca 4,87 m metara. U jugoistočnom zidu nalazi se mihrab, čija niša ima dimenzije cca 89 x 272 x 45 cm (širina /visina/dubina). Jednostavne je izvedbe i ukrašen samo pravougaonim okvirom dimenzija cca 163 x 272 cm, koji iz ravni zida izlazi za cca 30 cm. Na vrhu okvira nalazi se drvena ukrasna lajsna svijetloplave boje.

Desno od mihraba nalazi se drveni **minber**, jednostavne izvedbe sa profilacijom na bočnoj strani i ispod kupe (dimenzija cca 80 x 265 x 250 cm / širina x dužina x visina do kupe minbera). Minber ima deset stepenika. Iznad podijuma su izvedena četiri stuba na čijem vrhu se nalazi kupa sa alemom. Bočne strane su zatvorene daskom. Minber je obojen u svijetloplavu boju.

Prednji mahfil srednje dubine bio je širine cca 1,50 metara i dužine 4,40 metara. Pretpostavka je da se prije zatvaranja trijema¹⁷ na mahfil pristupalo ili kroz munaru ili pomoću stepeništa koje se nalazilo unutar džamije. Zatvaranjem trijema izvršeno je povećavanje ukupne dubine mahfila i urađen novi pristup – novim stepeništem. Na mahfilu se nalazi jedan stub dimenzija 18x15 cm. Ograda mahfila je visine 80 cm. Mahfil je cijelom dužinom "zatvoren" staklenom stijenkom. Ograda i staklena stijenka mahfila obojene su u svijetloplavu boju.

Na dijelu na kojem se nekad završavao mahfil nalaze se dva stuba, dimenzija cca 16,5x15 cm i 18x15 cm i jedan kosnik, dimenzija 15x15 cm, visine 100 cm.

Na svim **fasadama** u donjem pojasu postavljeni su pravougaoni **prozorski otvori**, osim na dograđenom dijelu trijema, odnosno na sjeverozapadnoj fasadi na kojem su prozorski otvori postavljeni u gornjem pojasu.

Na jugozapadnoj fasadi su dva prozora (103 x 210 cm, visine parapeta 65 cm i 102 x 210 cm, visine parapeta 65 cm) i jedan prozor na dograđenom dijelu zatvorenog trijema (102 x 210 cm). Na jugoistočnoj fasadi su dva prozorska otvora (103 x 210 cm, visine parapeta 65 cm i 104 x 210 cm, visine parapeta 65 cm), kao i na sjeveroistočnoj fasadi (103 x 210 cm, visine parapeta 65 cm i 102 x 210 cm, visine parapeta 65 cm).

Svi prozori na džamiji su drveni i dvokrilni sa nadprozornikom.

Džamija je pokrivena četverovodnim **krovom**, a nagib krovnih ploha iznosi približno 30°. Krovni opšavi i oluci su izvedeni od pocinčanog lima. Krovna konstrukcija je drvena, a pokrov od crijepa.

Osmougaona munara je drvena, sa otvorenom galerijom i ima sve elemente kamene munare. Munara je obložena pocinčanim limom. Ukupna visina munare iznosi cca 15 metara, a visina do galerije (šerefe) cca 10 metara, mjereno od kote poda centralnog molitvenog prostora, gdje se nalazi podnožje munare. Blago se sužava prema vrhu. Ulaz u munaru se nalazi u zatvorenom trijemu. Osmougaoni oblik munare nije vidljiv u centralnom molitvenom prostoru jer je stepenište munare obloženo talpama. Talpe su obojene u svijetloplavu boju. Dimenzije munare u centralnom molitvenom prostoru su cca 1,45 x 1,45 metara.

Džamija je izvedena bondruk konstrukcijom sa ispunom od cigle. Debljina zidova iznosi cca 15 cm.

Spoljne i unutarnje fasade su malterisane i okrečene. Unutar džamije, na sjeveroistočnom, jugoistočnom, jugozapadnom i sjeverozapadnom zidu na visini do cca 1,50 m od poda, u periodu 1996. godine, urađena je bordura (zelene boje) sa disperzivnom bojom otpornom na pranje.

---

¹⁷ Nema dostupnih podataka o vremenu njegove dogradnje.

U enterijeru na zidovina pogrešno su ispisana imena: na mihrabu: Allah Svevišnji i Muhammed, mir s njim; na jugoistočnom zidu: *Omer i Husejn, Bog bio zadovoljan sa njima*; na jugozapadnom zidu: *Ebu Bekir i Ali, Bog bio zadovoljan sa njima*; i na sjeveroistočnom zidu: Hasan i Osman, Bog bio zadovoljan s njima.¹⁸

Harem džamije

U haremu džamije je veći mezaristan u kojem su, pretežno nišani novije dobi. Uz samu džamiju nalazi se petnaestak nišana od kojih su neki iz perioda osnivanja džamije.

Nišan broj 1

Muški nišan sa turbanom u gužve, dimenzija 16x13x63 cm sa oštećenim natpisom uklesanim u kamen.

....حسين امام سنة 1151 ذو الحجة....

...Husejn, imam. Godina 1151 (1738/39)

Nišan broj 2

Muški nišan sa turbanom u gužve, dimenzija 13,5x13x47 cm sa natpisom sa oštećenim natpisom uklesanim u kamen.

...وفات... سنة 1167

Smrt ... godine 1167 (1753/54)

Nišan broj 3

Prelomljen i oboren muški nišan sa turbanom u gužve, dimenzija 14x14x60 cm sa natpisom na arapskom jeziku.

هو الخلاق الباقي المرحوم المغفور له مصطفى بن محمد سنة 1277

On je vječni Tvorac. Pomilovani i oprošteni Mustafa, sin Muhameda. Godina 1277 (1860/61).

Nišan broj 4

Muški nišan sa glat turbanom, dimenzija 14x13x30 cm, utonuo u zemlju.

Nišan broj 5

Muški nišan sa turbanom u gužve pravougaone osnove 13x11 cm i visine 53 cm sa natpisom na arapskom jeziku.

محمد بن داود غريبك سنة 1311

Muhammed, sin Davuda Grbića, godina 1311 (1893/94)

Nišan broj 6

Muški nišan sa turbanom, dimenzija 17,5x13x103 cm sa uklesanim natpisom na arapskom jeziku.

المرحوم محمد ابن محمد غريبك روحيجون لله الفاتحة سنة 1322

---

¹⁸ Opis nišana je uradio orijentalista Hazim Numanagić nakon obilaska Lipanjske (Hadži Džaferove, Lipa) džamije u Gračanici na dan 25.12. 2011. godine.

Pomilovani Mehmed, sin Mehmeda Grbića. Za njegovu dušu i Božije (zadovoljstvo) Fatiha. Godina 1366. (1947.)

Ime Mehmed je u oba slučaja napisano pogrešno na tarihu.

Nišan broj 7

Nišan u obliku stele dimenzija 26x11x78 cm, bez natpisa sa isklesanim geometrijskim ornamentima.

Nišan broj 8

Muški nišan sa kvadratnim turbanom, dimenzija 15,5x14x60 cm sa natpisom na sebi.

مرحوم حاجي بغيچ محارم بن عثمان 1904

Pomilovani Hadžibegić Muharem, sin Osmanov. Godina 1904.

Nišan broj 9

Muški nišan sa fesom, dimenzija 18,5x11x82 cm.

مرحوم عثمان ابن بايرو غربيچ روحيجون لله الفاتحة سنة 1364

Pomilovani Osman, sin Bajre Grbića. Za njegovu dušu i Božije (zadovoljstvo) Fatiha. Godina 1364 (1945).

Nišan broj 10

Lijep muški nišan s turbanom u gužve, dimenzija 12x14x70 cm na kojem je samo napisana godina.

سنة 1151

Godina 1151 (1738/39)

Nišan broj 11

Muški nišan sa turbanom u gužve, dimenzija 13x13x55 cm bez natpisa koji bi po obliku i lokaciji (smješten je iz džamiju) mogao pripadati istom periodu kao i predhodni nišan.

Nišan broj 12

Muški nišan sa turbanom u gužve koji je utonuo u zemlju.

Nišan broj 13

Muški nišan sa turbanom u gužve, dimenzija 14x13,5x42 cm na kojem je isklesana sablja i godina.

1273(1856/57)

Nišan broj 14

Muški nišan sa oštećenim turbanom dimenzija 15,5x16x60 cm, sa sabljom na sebi.¹⁹

---

¹⁹ Opis nišana je uradio orijentalista Hazim Numanagić nakon obilaska Lipanjske (Hadži Džaferove, Lipa) džamije u Gračanici na dan 25.12. 2011. godine.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Prema dopisu Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta broj 07-40-4-3194-1/10 od 13.08. 2010. godine dobro nije bilo evidentirano, ni zaštićeno od strane Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine.

4. Istraživački i konzervatorsko-restaruratorski radovi

Nema raspoloživih podataka o istraživačkim i konzervatorsko-restauratorskim radovima koji su izvedeni na ovom dobru.

Nema dostupnih podataka kada i ko je izvršio zatvorenje trijema sa sofama te kada je izvršena dogradnja pregradnog zida koji onemogućuje pristup stepeništu koje vodi ka mahfilu.

Džamija je obnovljena i renovirana 1996. godine.²⁰ Tom prilikom urađeni su sljedeći radovi:

- na zatvoreni trijem dograđena je nastošnica od drvene konstrukcije koja se sastoji od četiri stuba dimenzija 14x14 cm sa trovodnim krovom.
- izvedene su soboslikarske intervencije u enterijeru džamije koje su pogrešno napisane.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom u postojeće stanje dana 16.12.2010. godine, utvrđeno je sljedeće:

- Objekat je trenutno je u lošem stanju i planirano je njegovo rušenje. Dopisom br. 03-35-247/03-2 od 15.11.2007. i 03-35-247/03-3 od 04.12.2008. Komisija je obavijestila Medžlis islamske zajednice Gračanica da se suzdrže od preduzimanja mjera koje mogu oštetiti dobro. Medžlis islamske zajednice Gračanica u prilogu dopisa broj 02-04-1-260/11 od 5.10.2011. godine obavještava sljedeće: "...džamija je u vrlo trošnom stanju i postoji mogućnost orušavanja i nanošenja povreda posjetiocima..." U prilogu navedenog dopisa poslan je i dopis broj 260/10 od 09.08.2010. godine (ne postoji upisan u Djelovodnik predmeta i akata, kao ranije primljen) u kojem stoji sljedeće: "...Naš je interes da sagradimo novu, veću i uvjetniju džamiju..."
- na mnogim zidovima u unutrašnjosti džamije primjetna su oštećenja;
- fasada džamije je u lošem stanju, sa znatnim oštećenjima;
- drvena munara koja je obložena limom nalazi se u veoma lošem stanju.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom (»Službeni glasnik BiH«, br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

---

²⁰ Hamzić, Omer, *Gračaničke džamije-historija i predanje*, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998, str. 26.

- A. Vremensko određenje**
- B. Historijska vrijednost**
- C. Umjetnička i estetska vrijednost**
vi. Vrijednost konstrukcije
- D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)**
iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru
- E. Simbolička vrijednost**
ii. Sakralna vrijednost,
iv. Vežanost za rituale ili obrede,
v. Značaj za identitet grupe ljudi.
- F. Ambijentalna vrijednost**
i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
ii. Značenje u strukturi i slici grada,
iii. Objekat ili grupa objekata je dio cjeline ili područja.
- G. Izvornost**
ii. Materijal i sadržaj,
iii. Namjena i upotreba,
iv. Tradicija i tehnike,
v. Položaj i smještaj u prostoru,
vi. Duh i osjećanja.
- H. Jedinstvenost i reprezentativnost**
i. Jedinstven ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- fotodokumentacija, 08.11.2010. (snimile d.i.a. Medina Hadžihasanović Katana i d.i.a. Arijana Pašić)
- grafički prilozi; arhitektonski snimak postojećeg stanja uradile d.i.a. Medina Hadžihasanović-Katana i d.i.a. Arijana Pašić;
- fotodokumentacija, 12.08.2010; 28 fotografija (Općina Gračanica – Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko-pravne poslove)
- izvod iz orto-foto snimka (Općina Gračanica – Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko-pravne poslove)

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja graditeljske cjeline – Lipanjska (Hadži Džaferova, Lipa) džamija sa haremom u Gračanici, općina Gračanica, nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1998. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine – knjiga II – Istočna i centralna Bosna*, Sarajevo – Publishing, Sarajevo, 1998.

1988. Tihić, Esad - Hamzić, Omer, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*, Gračanica, 1988.
2004. Šaković, Edin, *Značaj vakufa u razvoju gračaničke čaršije*, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 17, Monos, Gračanica, 2004.
1998. Hamzić, Omer, *Gračaničke džamije-historija i predanje*, Gračanički glasnik – časopis za kulturnu historiju, broj 5, Monos, Gračanica, 1998.
1999. Bećirbegović, Madžida, *Džamije sa drvenom munarom u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo – Publishing, Sarajevo, 1999.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mejra Hodžić, diplomirani inženjer arhitekture,
vanjski saradnik Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnik u istraživanju i izradi Prijedloga odluke (kaligrafija):

*Hazim Numanagić diplomirani orijentalista, vanjski saradnik
Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika*